

NEGODĪGIE DARĪJUMI “IZNĀK” NO SEIFA

JĀNIS SARĀNS,

SIA “COBALT ZAB”,
zvērināta advokāta palīgs

Šā gada pavasarī Senāts pieņēmis ilgi gaidītu spriedumu strīdā, kura sākums meklējams vienā no visvairāk apspriestajiem Latvijas banku un finanšu sistēmas notikumiem – AS “Parex Banka” pārņemšanā un restrukturizācijā.

Spriedumā analizēti būtiski valdes un padomes locekļu atbildības jautājumi, vienlaikus izgaismojot aktuālas ar tiesu savstarpējo sadarbību saistītas problēmas.

Senāta Civillietu departamenta 2022.gada 12.maija spriedumā lietā SKC-119/2022 pēc būtības skatīta AS “Reverta” saistību un tiesību pārņēmējas prasība pret šīs sabiedrības diviem bijušajiem valdes un padomes locekļiem par zaudējumu nodarīšanu sabiedrībai, rīkojoties pretēji krietna un rūpīga saimnieka uzvedības mērauklai.

Lai ielūkotos konkrētā sprieduma motīvos, tajā paustās atziņas sadalītas divās daļās. Pirmā daļa saistīta ar tiesu savstarpējās sadarbības vērtēšanu, proti, pareizu un precīzu tiesas norādījumu vērā ņemšanu, izskatot lietu no jauna daļā, kurā sākotnēji prasība noraidīta. Savukārt otrā daļa saistīta ar pareizu valdes un padomes locekļu atbildības piemērošanu situācijā, kurā darījumi, kas jānovērtē, ir daļa no plašākas, vienotas kopsakarības.

LIETAS BŪTĪBA

Atbilstoši spriedumā lietā SKC-119/2022 norādītajam faktiski laikā no 1992.gada 14.maija līdz 2008.gada 5.decembrim atbildētāji pilnībā pārvaldīja sabiedrību un kontroleja tās lēmumu pieņemšanu un komercdarbību. Šajā laikā atbildētāji personiskās interesēs slēdza vairākus sabiedrībai zaudējumus nesošus darījumus, kuri netika pienācīgi iegrāmatoti. Informācija par tiem atradās seifā, kam varēja piekļūt tikai viens sabiedrības darbinieks, tādējādi par šiem darījumiem bija zināms tikai atbildētājiem un atsevišķām viņu uzticības personām.

Pēc sabiedrības pārņemšanas 2008.gada 5.decembrī šos darījumus identificēja

kā tirgus noteikumiem neatbilstošus noguldījumu un aizdevumu līgumus, ko sabiedrība slēgusi ar atbildētājiem un viņiem saistītām personām pretēji pašas sabiedrības interesēm. Tā rezultātā 2010.gada jūlijā pret abiem atbildētājiem celta prasība par zaudējumu piedziņu kopumā gandrīz 86 milj. eiro apmērā.

LIETAS GAITA

Konkrētais spriedums ir jau otrs Senāta nolēmums šajā lietā. Tiesvedības turpinājumā gaidāms arī trešais apelācijas instances tiesas nolēmums, un pastāv iespēja, ka lietu pēc būtības var skatīt Senātā arī trešo reizi.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas kā pirmās instances 2012.gada 21.decembra spriedumu prasība apmierināta tikai daļēji, noraidot to daļā par vairāk nekā 80 milj. eiro piedziņu (apmierinātā daļa bija aptuveni 5 milj. eiro).

Apelācijas instancē tiesa nolēma vēl vairāk samazināt piespriestās kompensācijas apmēru. Visbeidzot, kasācijas instances spriedumā 2019.gada 24.aprīlī Senāta Civillietu departaments paplašinātā sastāvā atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu daļā, ar ko prasība apmierināta, bet atcēla spriedumu daļā, ar ko tā noraidīta, nododot lietu jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai. Spriedumā kasācijas instances tieša sniedza būtiskus norādījumus, kas Rīgas apgabaltiesai bija jāņem vērā, no jauna izskatot lietu pēc būtības daļā par noraidīto prasījumu. Izskatot lietu no jauna, Rīgas apgabaltiesa ar 2021.gada 28.janvāra spriedumu atkārtoti noraidīja prasību.

5799

2022.gada 1.pusgadā likvidēto uzņēmumu skaits.

Avots: "Lursoft"

Savukārt ar spriedumu lietā SKC-119/2022 Senāts atkal atcēlis apelācijas instances spriedumu, dodot vēl skaidrākus norādījumus lietas izskatīšanai apelācijas instance trešo reizi.

KASĀCIJAS TIESAS NORĀDĪJUMI JĀIEVĒRO

Viena no būtiskākajām problēmām, ko Senāts risina spriedumā lietā SKC-119/2022, ir jautājums par kasācijas instances tiesas sniegtu norādījumu vērā ņemšanu un to saistošu dabu attiecībā uz apelācijas instances tiesu, kas lietu noteiktā prasības daļā izskata no jauna. Lietas problemātika bija saistīta tieši ar pierādījumu novērtēšanu, t.i., ar "KPMG United Kingdom" Plc. ziņojuma satura un formas kritēriju pārbaudi un izslēgšanu no pierādījumu kopuma.

Proti, lietai pirmo reizi nokļūstot kasācijas instances tiesā, Senāts par pamatotu atzina apelācijas instances tiesas spriedumā veikto "KPMG United Kingdom" Plc. ziņojuma izvērtējumu, nesaskatot pamatotus un objektīvus iemeslus tā apšaubīšanai un norādot, ka pierādījumi, ar ko tiktu apgāzti ziņojumā norādītie fakti par zaudējumiem, kas sabiedrībai radušies saistībā ar aizdevuma līgumu noslēgšanu, lietā nav iesniegti. Savukārt apelācijas instances tiesa, pēc Senāta sākotnējiem norādījumiem no jauna izskatot lietu, atzina, ka šis ziņojums neiztur pierādījuma satura un formas kritēriju pārbaudi, tas vērtējams tikai kā prasītāja paskaidrojumi un vispār izslēdzams no pierādījumu kopuma.

Senāts, atsaucoties uz Civilprocesa likuma (CPL) 426.pantu un tā iepriekšējo judikatūru, norādīja, ka apelācijas instances tiesai, kas no jauna izskata lietu tās sprieduma atcelšanas dēļ:

- ir saistošs likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas spriedumā;

- lieta jāizspriež tikai tādā tvērumā un uz to faktisko lietas apstākļu pamata, no kuriem Senāts, ievērojot lietas izskatīšanas robežas kasācijas instancē (CPL 473.panta 1.daļa), bija vadījies savā pirmajā spriedumā un kura robežas Senāts arī noteicis attiecīgai zemākai instancei lietu izspriest no jauna.

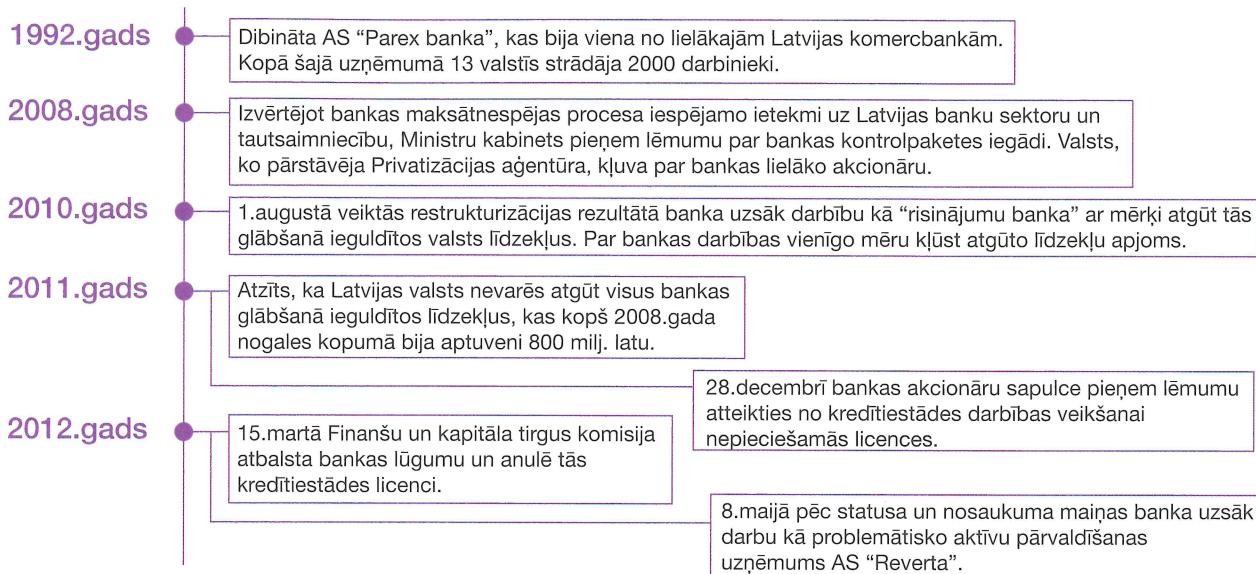
Tādējādi, ja apelācijas tiesas spriedums atceļts materiālo tiesību normu nepareizas piemērošanas dēļ, agrākās procesuālās darbības un viss pierādīšanas materiāls paliek spēkā. Savukārt, ja spriedums atceļts procesuālo tiesību normu pārkāpuma dēļ, tad, izpildot kasācijas instances tiesas norādījumus, jāveic attiecīgās procesuālās darbības, kas atzītas par kasācijas iemeslu.

Līdz ar to Senāts norādīja, ka nav pieļaujama situācija, kad vienā civiltiesiskā strīdā pieņemtos un spēkā esošos nolēmumos par vienu un to pašu faktu izteikti būtībā pretēji vērtējumi. Tas attiecināms arī uz pierādījumu vērtējumu – vienā strīdā pieņemts un spēkā esošā nolēmumā vērtēts pierādījums turpmāk nav apšaubāms no pierādījumu attiecināmības viedokļa, proti, tas ir pakļauts tiesas vērtējumam, ciktāl attiecas uz nozīmīgiem lietas faktiem prasības daļā, kura vēl nav izspriesta pēc būtības.

PATIESIE APSTĀKLI JĀNOSKAIDRO KOPUMĀ

Kā jau minēts, otrs atziņu daļa saistīta ar pierādīšanas pienākuma satura atklāšanu tieši valdes un padomes locekļu atbildības tiesā. Pirmkārt, tiesa akcentēja Komerclikuma (KL) 169.panta 3.daļas nozīmi, kurā paredzēts apgrieztās pierādīšanas pienākums – tieši valdes un padomes locekļiem jāpierāda, ka tie rīkojušies kā krietni un rūpīgi saimnieki. Šāds secinājums bija pretrunā apelācijas instances 2021.gada 28.janvāra spriedumam, kurā tiesa vairākkārt bija norādījusi, ka tieši prasītāji nav pierādījuši savu prasību pamatotību.

IESKATS AS “PAREX BANKA” BANKROTA VĒSTURĒ

Avots: "Vikipēdija", Reverta.lv

Otrkārt, Senāts par kļūdainu uzskatīja apelācijas instances pieeju, ar ko katru apstrīdēto darījumu nevērtēja kā vienu-tu veselumu, bet aplūkoja kā atsevišķus noteikumus (procentu likmi, iespēju izņemt pamatsummu un/vai procentus bez soda naudas, tiesības brīvi mainīt konta valūtu, izmantojot valūtas kursu svārstības bez sankcijām vai ietekmes uz procentu likmi un uz sabiedrības reķina), tādējādi iegūstot savstarpēji izolētus secinājumus par katra norādītā noteikuma atbilstību 1995.gada pirmajos mēnešos pastāvošajai komerc-praksei.

Atsaucoties uz jau iedibināto judikatūru, Senāts norādīja: lai noskaidrotu lietas patiesos apstākļus, fakti jāvērtē to kopumā, nevis izolēti. Atsevišķi fakti, izrauti no kopsakarības, zaudē pierādījuma spēku. Šī atziņa bija īpaši būtiska kontekstā ar Senāta 2019.gada 24.aprīļa spriedumā konstatēto atbildētāju pozīciju sabiedrībā. Protī, atbildētāji, kas bija vairākuma akcionāri un valdes locekļi ar paraksta tiesībām, faktiski kontrolēja sabiedrības darbību, un tikai pēc tās pārņemšanas un viņu atbrīvošanas no amata radās iespēja izvērtēt darījumu ekonomisko ietekmi uz sabiedrību un konstatēt tai nodarītos zaudējumus.

Visbeidzot, Senāts uzsvēra lietā konstatēto kontroles mehānismu pārkāpumu kritisko ietekmi uz darījumu novērtēšanu. Saskaņā ar likuma "Par akciju sabiedrībām" 76.panta 5.daļu (piemērojamā redakcijā) un

KL 292.panta 1.dajas 5.punktu konkrētie darījumi bija jāapstiprina valdei un padomei. Tā kā lietā nekonstatēja pierādījumus, kas apliecinātu šo kontroles mehānismu izpildi, tiesai tas bija jāņem vērā, vērtējot atbildētāju rīcības atbilstību krietna un rūpīga saimnieka mērauklai.

SPRIEDUMA NOZĪME

Vērtējot spriedumu lietā SKC-119/2022, var konstatēt gan pozitīvas, gan negatīvas attīstības tendences.

Joprojām var novērot, ka tiesām problēmas rada šķietami judikatūrā jau atrisināti jautājumi, tostarp par pierādīšanas pienākuma apgrīzto dabu un pierādījumu novērtēšanu kopumā, nevis izolēti. Tāpat redzams, ka lietu izskatīšana arvien nenotiek tik raiti, kā to vēlētos redzēt investori. Lieta atrodas tiesvedībā jau vairāk nekā 12 gadu, turklāt tās dalībniekiem būs vēl arī trešā iespēja kasācijas instances tiesā, līdz ar to tiesvedība var paildzināties par vairākiem gadiem.

Patiesi pozitīvi ir tas, ka arvien skaidrāk tiek atklāti juridiski nozīmīgi darījumu slēšana apstākļi, ko turpmāk var ļemt vērā ikviens padomes un valdes loceklis, lai iespējami nodrošinātu savas atbilstības ierobežošanu pret sabiedrību (ar tās jau esošo akcionāru sastāvu un arī potenciālijiem nākotnes akcionāriem).